

BİR ÇAĞDAŞLAŞMA MODELİ OLARAK ATATÜRKÇÜLÜK

Temel ilkelerini Mustafa Kemal Atatürk'ün belirlediği Atatürkçülük, bir düşünce dizgesi (sistemi) olarak us (akıl) ve bilimi temel almış, Türk kimliğini koruyarak çağdaşlaşmayı hedeflemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ulus devleti, ulusal egemenliği ve tam bağımsızlığı temel alan laik demokratik bir cumhuriyet olarak kurulmuştur. Atatürk'ün hem ortaya koyduğu düşünce sistemi hem de gerçekleştirdiği toplumsal, siyasal, ekonomik genil (makro) değişim ve dönüşüm modeli, bugün dünyaya örnek olarak sunulmaktadır.

Prof. Dr. Ali GÜLER

1) Atatürkçülüğün Tanımı

Atatürkçülük, temel ilkelerini Mustafa Kemal Atatürk'ün belirlediği, Türk ulusunun gereksinimleri ile gerçeklerinden ortaya çıkan, Türk ulusunun bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa, huzur ve gönence iye (sahip) olması, devletin ulus egemenliği ilkesine dayandırılması, usun (akıl) ve bilimin yol göstericiliğinde Türk ulusal kültürünün çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarılmasını amaçlayan; devlet yaşamına, düşünce yaşamına, ekonomik yaşama, toplumun temel kurumlarına ilişkin gerçekçi düşünce ve ilkeleri içeren tümünden bir ulusal çağdaşlaşma, değişim ve dönüşüm modelidir.

Atatürkçülük, öngörüp gerçekleştirdiği toplumsal, siyasal ve ekonomik model bakımından evrensel değerlere de dayanan bir düşünce dizgesidir. Değişim ve dönüşümü temel aldığı için de değişken bir yapıdadır. Us ile bilimi temel alan yaklaşımıyla "İnkılapçılık İlkesi" hem düşünce dizgesinin (sisteminin) hem de öngörülen toplumsal, siyasal ve ekonomik modelin çağdaş değişim ve dönüşümlere açık olduğunu gösterir. Nitekim Atatürk 1925'te, "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların hedefi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tümüyle çağımıza uygun, bütün anlam ve biçimiyle uygar bir toplum durumuna ulaştırmaktır. İnkılaplarımızın temel ilkesi budur. Bu gerçeği kabul edemeyen anlayışları darmadağın etmek zorunludur. Şimdiye dek ulusun dimağını paslandıran, uyuşturan bu anlayışta bulunanlar olmuştur. Her durumda zihniyetlerde var olan hurafeler tümüyle kovulacaktır. Onlar çıkarılmadıkça, dimağa gerçek pırıltılarını yerleştirmek olanaksızdır." diyerek düşünce dizgesinin (sisteminin) çağdaşlaşma hedefini imlemiştir (işaret etmiştir).

2) Atatürkçülüğün Temel İlkeleri

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen bir ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında belli temel ilkeler üzerinde kurulmuştur. İşte Atatürkçülük, bu temel ilkeleri de içermekte ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş felsefesini oluşturmaktadır. "Merkezî-Milli (Üniter) Devlet", "Tam Bağımsız Devlet", "Milli Egemenliğe

Dayalı Demokratik Laik Devlet" özellikleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkeleridir. Kimi başka özelliklerle anayasalarımıza da yansıyan bu ilkeler, Atatürkçülüğün de özünü oluşturan temel değerlerdir. Bu durumda Atatürkçülük, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni yaşatma ve yarınlara taşıma bilincini de belirtmektedir.

2.1. Ulus (Üniter) Devlet

Çağımızın devleti, çağdaş devlet, kimi aykırılıklar bir yana bırakılırsa "ulus (üniter) devlet"tir. Başka bir deyişle, günümüzde devletin insan ögesi "ulus" adını alan topluluktur. Türkiye Cumhuriyeti, yerine kurulduğu Osmanlı Devleti gibi çok uluslu bir ilhanlık (imparatorluk) değildir. İnsan ögesi Türk ulusuna dayanan, tüm anlamıyla ulusal bir devlettir.

Türk çoğunluğu topraklarını hedefleyen Ulusal Ant (Misak-ı Milli) sınırları üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu temel özelliği, Lozan Antlaşması'nda da uluslararası hukuk bakımından da tescil edilmiştir.

Ulus Devlet özelliği, hem ülkenin hem de ulusun bölünmezliğini, birliğini belirtir. Türkçe'nin resmi dil, devlet, eğitim ve yayın dili olması; hukukun tekliği; merkezi yönetim, kültürel ve siyasal bütünlük bunu tamamlar. Anayasamızın 3. maddesi ulusal devlet olma ilkesini; 126 ve 127. maddeler de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasal coğrafi düzeninin merkezi devlet olduğu ilkesini getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, merkezi ulusal devlettir. Burada "merkezilik" özelliğinin vurgulanmasının nedeni, "federal" devletin de ulus devlet olabileceği gerçeğidir. Bilindiği gibi bir çok federal devlet ulusal devlet olabilmektedir. ABD, İsviçre çağdaş ulusal devletlerdir ancak bunların siyasal yapıları "federal yapı"dır. Bu yönüyle ulusal devlet yapısı, "ilhanlık (imparatorluk) devlet yapısını" ve "ümmeççi devlet yapısını" reddetmektedir.

Atatürk 5 Kasım 1925'te Ankara Hukuk Fakültesi'ni açarken yaptığı konuşmada, ulusal devlet özelliğini şöyle açıklamıştır: "Bugünkü devletimizin biçimi, yüzyıllardan beri gelen eski biçimleri ortadan kaldıran en gelişmiş biçim olmuştur. Ulusun, varlığını sürdürmek için bireyleri arasında düşündüğü ortak bağ, yüzyıllardan beri gelen biçim ve niteliğini değiştirmiş, yani ulus, dinsel ve mezhepsel bağlılık yerine, Türk ulusluğu (milliyeti) bağıyla bireylerini toplamıştır."

Atatürkçülüğün temel ilkelerinden biri olan ulusal devlet anlayışı, Fransız Devrimi'nden sonra gelişen evrensel çağdaş değerlerden biri olduğu gibi, ulusalcılık (milliyetçilik) ilkesinin de doğal bir sonucudur.

2.2. Tam Bağımsız Devlet

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti gibi siyasal ve ekonomik bakımdan "yarı bağımlı" bir devletin yıkıntıları üzerinde kurulup yükselmiştir. Bu nedenle "tam bağımsızlık", Atatürk'ün baştan beri üzerinde en çok durduğu bir temel ilke olarak

yaşama geçirilmiştir. Atatürk'ün tam bağımsızlık konusundaki en öz sözleri, Söylev'in belleklerimize işlemiş olan şu satırlarında yer almaktadır:

"İlke, Türk ulusunun onurlu bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu ilke ancak tam bağımsızlıkla sağlanabilir. Ne kadar varıl (zengin) ve gönençli (müreffeh) olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak olmak konumundan yüksek bir davranıma yaraşır olamaz. Yabancı bir devletin koruyuculuğu ve kollayıcılığını kabul etmek insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlük ve beceriksizliği itiraf etmekten başka bir şey değildir. Gerçekten bu duruma düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir yabancı efendi getirmelerine kesinlikle olasılık verilemez. Oysa Türk'ün onuru, izzet-i nefsi ve yeteneği çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus tutsak yaşamaktansa mahvolsun daha iyidir! Dolayısıyla ya bağımsızlık ya ölüm!"

Atatürk'e göre bağımsızlık, biçimsel ve sözde bir bağımsızlık değil her alanda tam ve gerçek bir bağımsızlıktır. Nitekim, Haziran 1921'de Fransız temsilcisi Franklin Bouillon'a şunları söylemiştir: "Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasal, mali, iktisadi, adli, süersel (askeri), kültürel ve benzeri her konuda tam bağımsızlık, tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulus ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir."

Atatürk bağımsızlık konusunda özellikle mali bağımsızlığa dikkat çekmiş ve bunun önemini vurgulamıştır. 1 Mart 1922'de Kamutay'ın (Büyük Millet Meclisi'nin) üçüncü toplantı yılını açarken bu konuda şunları söylemiştir : "Bugünkü mücadelelerimizin hedefi tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın bütünlüğüyse ancak mali bağımsızlıkla olanaklıdır. Bir devletin maliyesi bağımsızlıktan yoksun olunca o devletin bütün yaşam kollarında bağımsızlık felce uğramıştır. Çünkü her devlet organı ancak maliye gücüyle yaşar. Mali bağımsızlığın korunması için ilk koşul, bütçenin ekonomik bünyeyle orantılı ve denk olmasıdır. Dolayısıyla, devlet bünyesini yaşatmak için dışarıya başvurmaksızın ülkenin gelir kaynaklarıyla yönetimi sağlamak çare ve önlemini bulmak gerekli ve olanaklıdır."

Kuşkusuzdur ki, Atatürk'ün tam bağımsızlık anlayışı, yabancı düşmanlığı ya da dış ilişkilerde yalnızcılık politikası anlamına gelmez. Daha Sivas Kurultayı kararlarından başlayarak öbür uluslarla bilimsel, ekonomik ve teknolojik ilişki ve işbirliğini önemseyen Atatürk, bu konuda şunları söylemektedir: "Türkiye'nin bağımsızlığı her alanda tümüyle onaylanmak koşuluyla kapılarımız bütün yabancılara genişçe açık kalacaktır. Biz yabancılara karşı herhangi düşmanca bir duygu beslemediğimiz gibi onlarla içten ilişkilerde bulunmak isteğindeyiz. Türkler bütün uygar ulusların dostlarıdır. Amacımız yeniden yakınlaşmak, bizi başka uluslara bağlayan bağları artırmaktır. Ülkeler çeşitlidir ancak uygarlık birdir ve bir ulusun ilerlemesi için de bu tek uygarlığa katılması gereklidir."

2.3. Ulusal Egemenliğe Dayalı (Demokratik-Laik) Devlet

Atatürkçülüğün temellerini oluşturan üçüncü ana ilke, ulusal egemenliktir. Ulusal egemenlik, devlet içinde en üstün buyurma erki (kudreti) olan egemenliğin, ulusa ait olduğunu belirtir. Bu anlamda ulusal egemenlik, kişi ve zümre egemenliğiyle yani monarşik, oligarşik ya da dinsel (teokratik) yönetim biçimleriyle kesinlikle bağdaşmaz.

Tıpkı tam bağımsızlık ilkesi gibi ulusal egemenlik de Atatürk'ün Ulusal Mücadelenin ilk günlerinden beri açıkça ortaya koyduğu, ısrarla vurguladığı bir ilkedir. Atatürk, Erzurum ve Sivas Kurultayları'nda, "ulusal istenç (irade)" olarak belirtilen bu ilkeyi, 28 Aralık 1919'da Temsil Heyeti'nin Ankara'ya gelişinden bir gün sonra şöyle ortaya koymuştur : "Bir ulus varlığı ve hakları için bütün gücüyle, bütün düşünsel ve maddi güçleriyle ilgili olmazsa, bir ulus kendi gücüne dayanarak varlığını ve bağımsızlığını sağlamazsa, şunun bunun oyuncağı olmaktan kurtulamaz. Bu nedenle örgütümüzde ulusal güçlerin etken ve ulusal istencin (iradenin) egemen olması ilkesi benimsenmiştir. Bugün bütün dünyanın ulusları yalnız bir egemenlik tanırırlar : Ulusal egemenlik..."

Atatürk, Ulusal Mücadelenin başlangıcından, öldüğü ana dek her fırsatta ulusal egemenliği Türk toplumuna benimsetmeye çalışmış, her zaman kişisel yönetimin sakıncalarıyla ulusal egemenliğin üstünlüklerini çarpıcı biçimde karşılaştırmıştır. Çağdaş bir topluma ve çağdaş bir devlete yakışan yönetim biçiminin, ulusal egemenlik ilkesine dayanan dizge (sistem) olduğunu çok iyi bilen Atatürk; TBMM'nin açılması, Sultanlığın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması ve öbür kimi temel yapısal değişim ve dönüşüm hareketleriyle hep ulusal egemenliği yerleştirme çabası içinde olmuştur.

Atatürkçülükte ulusal egemenlik ilkesi, demokratik laik devleti gerçekleştirme amacının temel bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Bu ilke aynı zamanda Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık ve Laiklik ilkelerini de besleyen önemli bir ilkedir. Egemenliğin kaynağı olarak ulus istenci (iradesi) yani hukuksal anlamda bireysel istenç benimsendiğinde, bunun sonucu olarak da ulusal egemenlik yaşama geçirildiğinde laik devlet düzeninin oluşturulması için ilk adım da atılmış olmaktadır. Çünkü "İktidarın kaynağı ilahidir." dendiğinde bundan "teokratik/skolastik" düşünce sistemleri, dolayısıyla dinsel hukuk/devlet/toplum yapıları; "İktidarın kaynağı bireyseldir." dendiğindeyse bundan, "ilahi"nin karşıtı "laik" düşünce dizgeleri (sistemleri), dolayısıyla laik hukuk/devlet/toplum yapıları çıkmaktadır. Ulusal istenç (irade) ya da ulusal egemenlik düşüncesinin sonucu olarak, laik toplum/hukuk/devlet düzenine geçişte, bir yandan dinsel toplum/hukuk/devlet düzenine ait "ümme" düşüncesi, yerini "ulus" düşüncesine bırakırken öte yandan "kul/tebaa" düşüncesi, yerini "birey/yurttaş" düşüncesine bırakmıştır. Böylece, bugün hararetle savunulan ve uluslararası sözleşmelerle korunması, geliştirilmesi devlete temel bir yükümlülük olarak yüklenen "insan hakları" düşüncesinin temelleri bu düşüncelerle atılmış olmaktadır. Günümüzde, gerçekten insan hakları ancak laik demokratik bir toplum/hukuk/devlet düzeninde söz konusu olabilmektedir.

3) Genel Olarak Atatürkçülüğün Ana İlkeleri

Atatürkçülüğün önemli bir bölümünü de bu üç temel ilke ve Atatürk'ün bütün atılım ve inkılaplarına yön vermiş olan çağdaşlaşma hedefinden kaynaklanan altı ana ilke oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de ana nitelikleri olan bu ilkeler, ilk önce dönemin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın izlence (program) ilkeleri olarak benimsenmiş; 5 Şubat 1937 tarihli anayasa değişikliğiyle de devletin temel nitelikleri durumuna getirilmiş olan "Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık" ilkeleridir. Bunlar, birbirinden bağımsız ve birbiriyle ilgisiz ilkeler değildir. Tersine bunların tümü yukarıda açıklanan temel ilkelerle birlikte, Atatürkçülük adını verdiğimiz tutarlı bir bütünü oluştururlar.

3.1. Cumhuriyetçilik

Devlet biçimi ya da bir yönetim biçimi olarak Cumhuriyet, egemenliğin bir kişi ya da zümreye değil toplumun tümüne ait olduğu bir devlet biçimini belirtir. Bu anlamda Cumhuriyet, başta Devlet Başkanı olmak üzere, devletin temel organlarının seçim ilkesine göre kurulmuş olduğu, özellikle bunların oluşumunda "varislik" uygulamasının işlev üstlenmediği bir hükümet dizgesi (sistemi) demektir. Halk, kendisinin seçtiği kişi ve organlarca yönetilmektedir. Cumhuriyetçilik ilkesi Atatürk'ün devlet anlayışının temellerinden birini oluşturduğunu gördüğümüz ulusal egemenlik ilkesiyle çok sıkı ilişki içindedir ve onun doğal bir sonucudur. Atatürk, demokratik bir cumhuriyet hedeflemiştir. Bu bakımdan Cumhuriyetçilik ilkesi liberal demokrasinin gerçekleştirilmesi bakımından da önem taşır. Prof. Dr. Ergun Özbudun'un da belirttiği gibi, bir devletin adının Cumhuriyet olması ve başında varislik yoluyla iktidara gelmiş olmayan bir devlet başkanının bulunması, mutlaka o devletin ulusal egemenlik ilkesine dayanan demokratik bir yönetime iye (sahip) olduğunu göstermez. Kendisini Cumhuriyet olarak nitelemesine karşın gerçekte ulus egemenliğiyle de demokrasiyle de hiç ilgisi olmayan devletlerin, tarihte de bugün de pek çok örnekleri vardır. Oysa Atatürk'ün Cumhuriyetçilik anlayışı, yalnızca hükümdarlığın reddi anlamına gelen Cumhuriyetçilik değil ancak Demokratik Cumhuriyetçiliktir.

Atatürk'e göre "Demokrasi ilkesinin en çağdaş ve mantıksal uygulamasını sağlayan hükümet biçimi, Cumhuriyettir. Cumhuriyette son söz, ulusça seçilmiş meclistedir. Ulus adına her türlü yasayı o yapar. Hükümete güvenir ya da onu düşürür... Cumhuriyette, Meclis, Cumhurbaşkanı ve Hükümet halkın özgürlüğünü, güvenliğini ve rahatını düşünmek, sağlamaya çalışmaktan başka bir şey yapamazlar. Çünkü bunlar bilirler ki kendilerini iktidar ve sorumluluk konumuna belirli bir zaman için getiren, istenç (irade) ve egemenliğin iyisi (sahibi) olan ulustur. Yine bunlar bilirler ki iktidar konumuna sultanlık sürmek için değil ulusa hizmet için getirilmişlerdir. Ulusa karşı konum ve görevlerini

kötüye kullanırlarsa şu ya da bu biçimde, ulusal istencin (iradenin), kendilerine ilişkin yansımasına da uğrayabilirler.”

3.2. Ulusalçılık (Milliyetçilik)

Atatürkçülük en temel ilkelerinden biri de ulusalçılık (milliyetçilik) ilkesidir. Atatürkçü ulusalçılık anlayışı, usçu (akılcı), uygar, ileriye dönük, demokratik, toplayıcı, birleştirici, yüceltici, insancıl ve barışçıdır. Atatürk'e göre Türk ulusalçılığı; "...İlerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası bağlantı ve ilişkilerde, bütün çağdaş uluslara koşut (paralel) ve onlarla uyum içinde yürümekle birlikte Türk toplumunun özel kişiliğini ve başlı başına bağımsız kimliğini korumaktır.”

Atatürkçü ulusalçılık anlayışı, ulusalçılığı reddeden komünizm ve ümmetçilik gibi siyasal akımlara, ırkçılığa, sınıf kavgasına karşıdır. Barışçı, insancıl ve laikdir.

3.3. Halkçılık

Halkçılık, ulusalçılık, ulusal egemenlik ve tam bağımsızlık ilkeleriyle birlikte daha Ulusal Mücadelenin ilk günlerinden beri en çok vurgulanan ögelerden biridir. Halkçılık ilkesi bir yönüyle siyasal demokrasiyi hedeflerken öbür bir boyutuyla da eşitlik ögesini getirmiştir. Halkın yasalar önünde eşitliği ve her türlü ayrımcılığın reddi, halkçılık ilkesinin demokrasiyi besleyen bir kaynak olduğunu da göstermektedir. Sınıf mücadelesinin reddi ve toplumsal dayanışmanın hedeflenmesi, halkçılık ilkesinin bir başka ilkesini oluşturmaktadır.

3.4. Devletçilik

Devletçilik, Atatürkçülüğün temelinde yer alan güçlü ve çağdaş bir devlet yaratma hedefiyle yakından ilişkili bir ilkedir. Güçlü bir devletin ancak güçlü bir ekonomiyle olanaklı olabileceğini gören Atatürk, çağın koşullarına göre devletin ekonomik etkinliklere öncülük etmesi, bireylerin yapmasının olanaklı olmadığı büyük ve önemli işleri devletin yapması, Türk girişimci yetiştirilmesi için devletin öncülük etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Devletçilik ilkesi çerçevesinde, Atatürk döneminde gerçekleştirilen ekonomik etkinliklere bakıldığında "ılımlı devletçilik" diyebileceğimiz bir yaklaşımın egemen olduğunu görüyoruz. Atatürk, devletin düzenleyiciliğinden söz ederek "Devlet bireyin yerine geçmemelidir." demiştir. Yine Atatürk, girişim özgürlüğünün liberal demokrasilerin çağdaş bir ilkesi olmasından dolayı ekonomik etkinliklerin düzenlenmesi sırasında bireyin özgürlüklerinin dikkate alınmasını, bir demokrasinin yaşatılmasının neredeyse koşulu olarak belirtmiştir : "Devlet, bireyin yerine geçmemeli, bireyin kişisel etkinliği ekonomik gelişmenin temel kaynağı olarak kalmalıdır. Bireylerin gelişmesine engel olmamak, onların her yönden olduğu gibi, özellikle ekonomik alandaki özgürlük ve girişimleri önünde, devletin kendi etkinliğiyle bir engel ortaya getirmemek demokrasi

ilkesinin önemli noktasıdır. Kişiliğin gelişmesinin engel karşısında kalmaya başladığı nokta, devlet etkinliğinin sınırını oluşturur.”

Atatürkçü devletçilik, halkçılık ilkesinin zorunlu bir bütünleyicisi durumundadır. Sınıf mücadelesinin önlenmesi, toplumsal barışın sürdürülmesi, toplumsal adalet ve güvenliğin gerçekleştirilebilmesi, devletin toplumsal ve ekonomik alandaki işlevini en aza indiren bir anlayışla olanaklı değildir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi, gelişmiş ülkelerde de olduğu gibi, devletin ekonomi alanında en azından düzenleyici ve denetleyici bir işlev üstlenmesini gerektirir. Atatürkçülükteki devletçilik ilkesi bugün böyle anlaşılmalıdır.

3.5. Laiklik

Laiklik ilkesi, Türk Devrimi ile Atatürkçülüğün temel taşıdır. Yapılan bütün değişim ve dönüşüm hareketlerinin amacı laik bir toplum/hukuk/devlet yapısı oluşturmaya yöneliktir. Laikliğin bir yönü, din ve vicdan özgürlüğünün güvenceye alınmasıdır. Öbür bir yönü de resmi bir devlet dininin bulunmamasıdır. Laik bir sistemde devlet, din ayrımı gözetmez. Devlet, çeşitli inançlar ve dinler karşısında yansızdır. Yine laik bir sistemde devlet kurumlarıyla din kurumları birbirinden ayrılmış olmalıdır. Hukuk ve devlet yönetimiyle ilgili kuralların usa (akla) ve bilime yani deneysel değerlere dayanması, din kurallarına bağlı olmaması da laik devlet ve toplum düzeninin temelini oluşturur.

Laiklik, çağdaş liberal demokrasilerin kesinlikle gerçekleştirmek durumunda oldukları, üç özgürlük alanından biri olan “din, vicdan ve tapınma (ibadet) özgürlüğü”nü belirten, bunu gerçekleştiren bir ilke olduğu için çağdaş bir demokrasinin gerçekleştirilip yaşatılması ancak laik devlet ve toplum düzeniyle olanaklı olabilir. Bir başka deyişle, gerçek bir demokrasi, laik demokrasidir. Kaldı ki yukarıda kısaca değindiğimiz gibi, egemenliğin kaynağını ulusa verdiğinizde zaten laikleşme sürecini başlatmış oluyorsunuz. Bu yönüyle de demokrasi laiklikten ayrılmaz bir bütündür. Devletimizin ve Atatürkçülüğün en temel ilkelerinden biri olan laiklik ilkesi aynı zamanda, ulusal birlik ve bütünlüğümüzü sağlayan ve bunu sürdürmemizde çok önemli işlevler üstlenmiş bulunan bir ilkedir.

3.6. İnkılapçılık

Atatürkçülüğün temel ilkelerinden biri de inkılapçılık ilkesidir. Bu ilkeyi yalnızca kimi değişiklikler yapmak olarak algılamak çok eksik bir bakış açısını yansıtır. Çünkü inkılapçılık ilkesi, hem düşünce dizgesinin (sisteminin) hem de onun öngördüğü siyasal, toplumsal ve ekonomik sistemin değişmesi, yenilenmesi ve çağdaş gelişmelere göre kendini geliştirmesi demektir. İnkılapçılık ilkesiyle dizge (sistem) değişkenliğini korumakta, çağdaş dünyadaki gelişmelerin gerisinde kalmamaktadır. Türk inkılabının temel hedefinin çağdaşlaşma olduğunu kabul ettiğimize göre inkılapçılık, yalnızca yapılan inkılapları korumakla, yani durağan bir durumda kalmakla yetinmeyip usun (aklın),

bilimin ve ileri teknolojinin yol göstericiliğine dayalı gerekli atılımlarla çağdaşlaşmaya yönelmeyi gerektirir.

Atatürk Türk inkılabının değişken niteliğini şöyle açıklamıştır : "Büyük davamız, en uygar ve gönencli (müreffeh) bir ulus olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil düşüncelerinde de temelli bir inkılap yapmış olan büyük Türk ulusunun dirik (dinamik) ölküsüdür. Bu ölküyü en kısa zamanda başarmak için, düşünce ve hareketi birlikte yürütmek zorundayız. Bu girişimde başarı ancak adil bir tasarıyla ve en gerçekçi biçimde çalışmakla olanaklı olabilir."

4) Atatürkçülüğün Çağdaşlaşma Boyutu

Yetişme süreci, etkinlikleri ile düşünceleri incelendiğinde Mustafa Kemal Atatürk'ün tam anlamıyla büyük bir "Dönüştürücü Önder" olarak ortaya çıktığı ve bu anlamda tarihsel bir işlev üstlendiği rahatlıkla söylenebilir. Atatürk, çağının değişim gereklerini çok iyi anlamış, genil (makro) bir dönüşüm projesini gerçekleştirmiştir. Bilindiği gibi, aslında "çağ dönüşümleri" temelde büyük bir toplumsal değişmeyi belirtmektedir. Bunun da belirleyici etkeni bilim felsefesindeki değişimdir. 16. yüzyılda Avrupa'da başlayan Rönesans ve Reform hareketinin yarattığı aydınlanma, insanlığın düşünce akışında, düşünce alanında çok büyük dönüşümler yaratmıştır. Aydınlanmayla birlikte insanın düşünce yapısı önemli bir değişime uğramış, özgür düşünce yolunda çarpıcı bir gelişme yaşanmıştır. 18. yüzyılda oluşan Sanayi Devrimi değişimin ekonomik temellerini biçimlendirirken 1789'da gerçekleşen Fransız Devrimi, özellikle de siyasal düşünce ve kurumları kökünden sarsan değişimlere yol açmıştır. Fransız Devrimi'nden sonra Avrupa'dan başlayarak bütün dünyayı kasıp kavuran mutlak monarşilere karşı özgürlükçülüğü yani anayasalı siyasal sistemi savunan "Liberalizm" ve onun sonucu olarak "ulusal egemenlik" ilkesine dayalı "Demokrasiler" ortaya çıktı. Yabancı güdümü altında yaşayan "ulusal ögelerin", ulusların bağımsızlıklarına yönelik ulusalcılık hareketleri ve yurttaşların yasa önünde eşitliğini savunan eşitlik anlayışı etkileri de günümüze uzanan önemli değişimler ve dönüşümler yarattı.

Çok özet olarak burada anlatılan oluşumların ortaya çıkardığı düşünsel ve siyasal dizge (sistem) dönüşümleri neydi? Sanayi toplumunda, tarım toplumuna göre değişen ya da değişenler neler olmuştu? Kısaca belirtecek olursak bireyin toplumdaki yerinin ve merkezi yetkeye (otoriteye) karşı konumunun sorgulanmaya başladığı aydınlanmayla us (akıl), dinsel kural ve ilkelerin üstüne yerleşmiştir. Usü ve bilimi öne alan olgucu (pozitivist) düşünce biçimlenmeye başlamıştır. Kilise ya da dinin devlet üzerindeki etkileri kırılarak laikleşme, yani laik devlet ve toplum düzeni oluşturma süreci hızlanmıştır. Çok uluslu ilhanlıklar (imparatorluklar) yıkılırken ulusal devletler, yeni siyasal yapılar olarak yerlerini almışlar; halkın özgür istencinin (iradesinin) yönetime yansıdığı demokrasi ve cumhuriyet yönetimleri, yeni ulusal devletlerin yeni siyasal yönetim biçimleri olarak

yayılmaya başlamışlardır. Adına ister reform ister tanzimat isterse ıslahat diyelim, değişime direndiğinden geri kalıp gelişen Batı karşısında çağdaşlaşma gereği hisseden Osmanlı aydınları ya da yöneticileri daha 1700'lerden başlayarak bu anlamda bir çabanın içine girmişlerdir. Birçok bilim adamınca ayrıntılı bir biçimde incelenmiş olan Osmanlı'nın bu değişim ve dönüşme çabaları niçin başarıya ulaşamamıştır? İşte bu soru, büyük bir çağdaşlaşma modelini yaratmış olan Atatürk'ün dönüştürücü önder olarak tarihsel işlevini de ortaya çıkarabilecek boyutta bir sorudur. Kuşkusuz, buna verilecek yanıt, Türk çağdaşlaşma tarihinde Atatürk'ün ya da onun önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabı'nın daha iyi anlaşılmasını da sağlayacaktır.

Türk ulusu, çağdaşlaşma sürecinde sanayi toplumunun us ve bilime dayalı bilim felsefesini ve onun bütün gereklerini Atatürk'ün dönüşümüyle alıp gerçekleştirebilmiştir. Osmanlı aydınları ve yöneticileri, süerlikten (askerlikten) hukuka, yönetimden maliyeye çeşitli alanlarda yeni ve Batılı kurumlar almaları ve kimi düzenlemeler yapmalarına karşın işe çağın bilim felsefesini alarak ve buna uygun bir eğitim dizgesiyle (sistemiyle) anlayış (zihniyet) değişimini gerçekleştirerek başlamadıkları için yapılanlar köklü bir değişim ve dönüşüme yol açmamıştır. Uşcu ve olgucu (pozitivist) bir düşünce yapısına iye (sahip) olan Atatürk, Türkiye'nin çağdaşlaşması için bilimin kılavuzluğunu temel almış ve bunu kitlelere aktarmıştır. Nitekim, büyük yengiden (zaferden) üç ay sonra Bursa'da öğretmenlere şöyle seslenecektir : "Gözlerimizi kapayıp soyut yaşadığımızı varsayamayız. Ülkemizi bir çember içine alıp dünyayla ilgisiz yaşayamayız. Tersine ileri, uygar bir ulus olarak uygarlık alanının üzerinde yaşayacağız. Bu yaşantı ancak bilimle olur. Bilim neredeyse oradan alacağız ve her ulus bireyinin kafasına koyacağız. Bilim için bağıl ve koşul yoktur. Ulusumuzun siyasal ve toplumsal yaşamında, ulusumuzun düşünsel eğitiminde de kılavuzumuz bilim olacaktır." 22 Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlere seslenirken "Dünyada her şey için, uygarlık için, yaşam için, başarı için, en gerçek yol gösterici bilimdir. Bilimin dışında yol gösterici aramak aymazlıktır, bilgisizliktir, sapkınlıktır. Yalnız, bilimin yaşadığımız her dakikadaki evrelerinin gelişimini algılamak ve ilerleyişini zamanla izlemek koşuldur. Bin, iki bin, binlerce yıl önceki bilim dilinin çizdiği ilkeleri, şu kadar bin yıl sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette bilimin içinde bulunmak değildir." diyerek bu konudaki düşüncelerini en açık ve kesin biçimde ortaya koyan Atatürk, Onuncu Yıl Söylevi'nde de "Türk ulusunun yürümekte olduğu ilerleme ve uygarlık yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale deneysel bilimdir." sözleriyle Türk çağdaşlaşmasının dinamiklerini hiçbir tartışmaya yer vermeyecek biçimde belirtmiştir.

Genil (makro) dönüşüm ya da çağdaşlaşma projesine, çağının bilim felsefesini ve onun gereklerini anlayarak başlayan Atatürk, dönüşüm ve değişimin itici gücü, dinamiği olarak us (akıl) ve bilimi almıştır. Öncelikli olarak eğitim reformlarını gündeme getirmesi, (Burada Eğitim Kurultayı'nın savaş koşullarında, 1921 yılında toplanması anımsanmalıdır.) yapılan bütün inkılapların toplumsal değişiminin birer ögesi olarak ele

alınması; siyasal, ekonomik, kültürel, hukuksal... alanlardaki inkılapların temel yapısal ve toplumsal bir dönüşümü gerçekleştirmek hedefine yönelik olması bu bakımdan önem taşımaktadır. Çağının bilim felsefesini özeğe (merkeze) alan Atatürk, hem kişi ögesi hem de yönetim bakımından ulusal, siyasal model olarak da laik ve demokratik bir cumhuriyet olan genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurarak siyasal ve toplumsal dönüşümü gerçekleştirmiştir. Yetişme çağından beri ortaya koyduğu düşünceler, ilkeler, izlediği yöntem ve gerçekleştirdiği işler, O'nun her aşamada bir "Yönetmel Önder" gibi değil bir "Dönüştürücü Önder" gibi davrandığını göstermektedir. Atatürk, döneminin yükselen değerlerinin ana çizgilerini kavramış, döneminin öbür Osmanlı önderlerinin düştüğü "paradigma kilitlenmesi" yanılgısına düşmemiş; çöken değerleri bırakarak yükselen değerlere sarılmıştır. Onun başarısı, çözümlenme sürecinde ve topraklarının Avrupa, Afrika ve Orta Doğu bölümlerindeki büyük bir kısmını yitirmiş bir ilhanlıktan (imparatorluktan) Türk ögesine dayanan merkezi bir ulusal devlet çıkarabilmesinde, bu ulusal devleti de olgucu (pozitivist) ve usçu (akılcı) bir nitelikte donatmış olmasındadır. Çağının önder adaylarından pek çoğunun tükenmiş bir değer olan ilhanlığın (imparatorluğun) yaşatılması ya da canlandırılmasının, pek çoğunun da yükselen değerlere taban tabana karşıt din devletinin ardından koştukları düşünülürse Mustafa Kemal Atatürk'ün değerlendirme ve seçimlerinin ne kadar doğru olduğu ortaya çıkar. Örneğin O'nun, daha 1907'de genç bir kurmay subayken arkadaşlarına açıkladığı, "meşrutiyet yönetiminin büyük devletlerin ilhanlığı (imparatorluğu) tasfiye etmelerini beklemeden, bu tasfiyeyi yapması gerektiği ve Türk çoğunluğunun bulunduğu topraklarında yeni bir Türk devletinin kurulması gerektiği" biçimindeki, ileride Ulusal Ant'ın (Misak-ı Milli'nin) temelini oluşturacak düşünceleri, hem çağını iyi anladığını hem de öngörücü kişiliğini göstermektedir. Atatürk aynı zamanda, çağının bilim felsefesi olan usçu olgucu anlayışın da üstüne çıkarak eleştirel usçu tavrı benimsemiştir. Yazdıkları, söyledikleri ve yaptıkları topluca değerlendirildiğinde bu açıkça görülmektedir.

Atatürk'ün temel ilkelerini belirleyip yaşama geçirdiği ve bugün Atatürkçülük olarak belirttiğimiz bu tümenden değişim ve dönüşüm modeli; bir "çağdaşlaşma modeli" olarak bütün dünyaca başta İslam ülkeleri olmak üzere, bütün gelişmekte olan ülkelere örnek gösterilmektedir. Türkiye, 56 İslam ülkesinden oluşan İslam Konferansı Örgütü'nün NATO'ya üye, AB'ye aday olan ve laik demokrasiyle yönetilen tek ülkesidir. Aynı zamanda NATO ve AB'nin de İslam Konferansı Örgütü'ne üye tek ülkesidir. İşte, Türkiye'nin Doğu ile Batı arasındaki bu benzersiz ve ayrıcalıklı yeri, demokratik ve laik bir Müslüman ülke olarak "model devlet" olma konumu belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Örneğin, "Tarihin Sonu" betiğinin (kitabının) yazarı, ünlü gelecekbilimci Francis Fukuyama, "Tarihin Sonundayız!" başlıklı savyazısında (makalesinde), "uygarlığa karşı Üçüncü Dünya ülkeleri arasında birinci lige çıkmış tek ülke" olarak Türkiye'yi göstermiştir. Fukuyama şunları söylüyor: "İslam ya da kökten dinci İslam'da Müslüman toplumları çağdaşlığa direnmeye

iten bir şeyler var gibi görünüyor. Bütün çağdaş kültürel sistemler içinde İslam dünyası en az demokratik yönetimi barındırıyor. Türkiye dışında Üçüncü Dünya ülkesi konumundan birinci dünya konumuna geçebilen hiçbir İslam ülkesi yok." "Çağdaş Türkiye'nin Doğuşu" adlı bir yapıtı da bulunan ünlü Amerikalı tarihçi Bernard Lewis de "Türk modelinin hem İslam coğrafyasında hem de Orta Asya'da, yani Türklük coğrafyasında örnek alınmasının tek çıkar yol olduğunu" savunmaktadır. Washington'daki Foreign Policy İnstitute uzmanlarından Michael Radu'nun konuyla ilgili görüşleri de aynıdır. Radu, "Atatürk'ün kurmuş olduğu devlet sistemi, İslam ile Batı'nın siyasal değerlerinin çatışmadığını kanıtlayan başarılı bir örnektir." demektedir. Önemli kişilikleri tanıttığı "Portre" köşesinde Atatürk'e anlatan Alman Die Welt Gündesi (Gazetesi), "Mustafa Kemal Atatürk : Çağdaş Türkiye'yi Yaratan Adam" başlığını kullanarak "çağdaş ve Batı'ya dönük bir Türk devletinin kurulmasının Atatürk sayesinde gerçekleştiğini" belirtmiştir. "Atatürk hiçbir devlet adamıyla karşılaştırılmaz." diyen Die Welt, "Atatürk olmasaydı, Ortadoğu haritası çok farklı görünecekti ve Türkiye'nin sınırları bugünkünün yarısı kadar olacaktı." biçiminde yazmaktadır.

Görülüyor ki Atatürk'ün 78 yıl önce çizdiği yolun, gerçekleştirdiği çağdaşlaşma modelinin önemini, dünya son olaylardan sonra çok daha iyi anlamış görünüyor. Nitekim, pek çok ABD Başkanı "Atatürk'ün çağdaş, gönenc içinde yaşayan ve demokratik değerlere bağlı Türkiye düşüncesi, ülkenizin uluslararası alanda güçlenmekte olmasıyla bugün gerçekleşmiştir." türünde değerlendirmelerle bunu çarpıcı bir biçimde vurgulamaktadır.

5) Sonuç

21. yüzyılın eşiğinde dünyaya örnek olarak, model olarak gösterilen laik, demokratik Türkiye Cumhuriyeti, birtakım siyasal, ekonomik eksikliklerine, iç ve dış kimi tehditlere karşın bugünlere ulaşıp aydınlık bir geleceğe yürüyorsa bunu Atatürk'e borçludur. Doğru seçimler yapılmış olmasına ve sağlam temeller üzerine oturuyor olmasına borçludur. Anlaşılacağı gibi Atatürk'ün kurup gençliğe emanet ettiği bu çağdaşlaşma modeli, kağıt üstünde kalmış, soyut bir model değildir. Çağdaş uygarlığa, onun bilimine, teknolojisine, ekonomisine, üretimine, gönencine (refahına) ulaşmak, onu adil bir biçimde paylaşmak, geliştirmek ve yaşamaktır.

Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu zorluklar, Atatürk'ün seçimlerinden değil kendisinden sonra gelen yöneticilerin zaman zaman Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden sapmalarından ve doğru olan bu temel ilkeler üzerinde çağa uygun yeni dönüşümleri gerçekleştirme konusunda başarısız olmalarından kaynaklanmaktadır.

Bugün için yapılması gereken, Atatürk'ün us (akıl) ve bilime dayalı yararcı demokratik düşünce dizgesini (sistemini) ve çağın yeni oluşumlarını iyi anlayarak üniter, demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden ödün vermeden, uluslararası siyasal dizgenin bu konudaki dayatmalarına da göğüs gererek "Bilgi Çağı"

dönüşümünü gerçekleştirmektir. En geniş anlamıyla hem düşünce dizgesinin (sisteminin) hem de oluşturulan ve öngörülen toplumsal, siyasal ve ekonomik modelin kendi kendisini yenilemesini belirten "İnkılapçılık" ilkesi de bu dönüşümün itici gücü olarak kullanılmalıdır.

Kaynaklar

- Armaoğlu, F., 19. Yüzyıl Siyasal Tarihi (1789-1914), Ankara, 1997.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.1, Ankara, 1959.
- ATATÜRK, M. K., Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 2, Ankara, 1960.
- ATATÜRK, M. K., Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 3, Ankara, 1961.
- Berkes, N., Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul, 1978.
- Bozkurt, G., Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi, Ankara, 1996.
- Cemal, H., "Yeni Dönemde Yeni Politika!", Milliyet Güncesi (Gazetesi), 11 Ekim 2001.
- Civaoğlu, G., "İskalanmasın", Milliyet Güncesi (Gazetesi), 11 Ekim 2001.
- Çaycı, A., "Atatürk, Bilim ve Üniversite", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 4, sayı: 10 (Kasım 1987).
- Feyzioğlu, T., "Atatürk ve Milliyetçilik", AAM. D., c. 1, sayı: 2 (Mart 1985), s. 353-411.
- Genç, R., Türkiye'yi Laikleştiren Yasalar, Ankara, 1998.
- Giritli, İ., "Atatürkçü Çağdaşlaşmada Bilim ve Teknoloji", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 3, sayı: 8 (Mart 1987), s. 359-370.
- Güler, A., "Atatürkçülüğün Demokrasi Boyutu: Halkçılık İlkesi ve Tarihi Temelleri", Atatürk Haftası Armağanı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2001, s. 77-85.
- Güler, A. "Dönüştürücü (Transformational) Liderlik Kavramı ve Dönüştürücü Önder Olarak Atatürk", Atatürk Haftası Armağanı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2000, s. 15-22.
- Güler, A., Sevr'den Kopenhag'a Parçalanmış Türkiye, Ankara, 2000.
- Hafizoğulları, Z., Laiklik, İnanç, Düşünce ve İfade Hürriyeti, Ankara, 1997.
- İnan, A., Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara, 1969.
- Keskin, M., Atatürk'ün Ulus ve Milliyetçilik Anlayışı, Ankara, 1999.
- Kocatürk, U., Atatürk'ün Düşünce ve Düşünceleri, Ankara, 1999.
- Kuran, E., "Atatürk ve Milliyetçilik", Atatürk'ün Milliyetçilik ve Devletçilik Anlayışı, Ankara, 1982, s. 17-23.
- Milliyet Güncesi (Gazetesi), 29 Ekim 2001.
- Özbudun, "Atatürk ve Devlet Hayatı", Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Atatürkçülük (Atatürkçü Düşünce Sistemi), YÖK. Yayınları, Ankara, 1987.
- Sabah Güncesi (Gazetesi), 28 Ekim 2001.
- Şimşek, H., 21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı Kaostaki Türkiye, İstanbul, 1997.
- Yalçın, S., Güler, A., Atatürk: Hayatı, Düşünceleri ve Kişiliği, c. 3, Yankıları, İlkeleri, Kişiliği, Berikan Yayınları, Ankara, 2000.